

УДК 159.9

Наталія Олександрівна ФІЛПСЬКА,

*старший викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ,*

кандидат юридичних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9558-9422>

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧЕРЕЗ НАВЧАННЯ

Розглянуто питання можливості реалізації вимог статті 8 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року через проведення навчальних тренінгів для поліцейських. Визначено метою таких заходів підвищення рівня обізнаності правоохоронців щодо різних нозологічних форм інвалідності та особливостей комунікації та колаборації з особами, які мають ті чи інші порушення здоров'я. Досліджено позитивний досвід інших держав щодо ефективності проведення для поліцейських спеціальних тематичних навчань та тренінгів, присвячених формуванню знань та навичок взаємодії з людьми, які мають різні порушення здоров'я.

Ключові слова: *Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю; особи з інвалідністю / з обмеженими можливостями; компетентність поліцейського; підвищення рівні довіри до поліції; нозологічні форми інвалідності.*

Принцип пріоритету міжнародного законодавства визначає необхідність створення внутрішньодержавних умов для реалізації положень тих міжнародних договорів, учасницею яких є країна. Україна, визнавши цей принцип, взяла на себе зобов'язання імплементувати у національне законодавство норми низки важливих міжнародних договорів у сфері прав людини, зокрема, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року (далі – Конвенції). З часу ратифікації Україною зазначеного документа у грудні 2009 року було проведено значний обсяг роботи як з боку Парламенту, інших державних інституцій, так і з боку недержавних громадських об'єднань, а також міжнародних організацій. З огляду на багатовекторність змісту Конвенції, є потреба виділити та дослідити окремий напрямок діяльності, відображений у ст. 8 – «Просвітньо-виховна робота». Зміст цієї норми, крім іншого, включає й необхідність вжиття заходів з підвищення рівня освіченості населення щодо осіб з обмеженими можливостями, боротьби зі стереотипами, виховання на всіх рівнях системи освіти шанобливого ставлення до прав осіб з інвалідністю, просування виховно-ознайомчих програм, присвячених цій категорії осіб та їхнім правам тощо [1].

Безперечно, положення, визначені у ст. 8 Конвенції, безпосередньо стосуються й правоохоронних органів, які через специфіку діяльності постійно спілкуються та взаємодіють з різними категоріями населення. Сюди входить і категорія осіб, які мають ті чи інші стійкі обмеження здоров'я (соматичні, сенсорні, психо-інтелектуальні, комплексні тощо). Однак, на жаль, в рамках професійної підготовки правоохоронців в Україні відсутні навчальні дисципліни або навіть окремі теми в рамках інших дисциплін, які давали хоча б початкові знання та формували навички взаємодії з даною категорією осіб. Зважаючи на значну неоднорідність категорії «особи з обмеженими можливостями/ з інвалідністю», є необхідність отримання знань щод природи, наслідків та зовнішніх проявів тих чи інших порушень фізичного або/та психо-інтелектуального здоров'я, їх впливу на особистість людини, специфік комунікації з такою людиною із врахуванням її особливостей.

Звертаючись до досвіду інших держав, можна стверджувати, що навчання правоохоронців для отримання знань та навичок для ефективної взаємодії із людьми, які мають стійкі вади здоров'я, є обов'язковим компонентом програм навчання, наприклад, поліцейських. Усвідомлюючи, що ця група людей є «найчисленнішою меншістю у світі» (за даними WHO 2011 року

близько 15 %, тобто майже 1 млрд. жителів Землі мають ту чи іншу інвалідність [2]), запроваджено проведення навчальних тренінгів саме для працівників поліції.

Наприклад, група науковців з Австралії та Південної Африки (Erna Viljoen, Juan Bornman, Louise Wiles, Kerstin Tönsing) у сумісному дослідженні стверджують, що люди з інвалідністю, особливо ментальною, більше довіряють саме правоохоронцям [3]. Крім того, дослідними доходять висновку, що проведення комплексного навчання поліцейських є більш ефективним, якщо воно проходить за участю мультидисциплінарних спеціалістів (фахівців у галузі психічного здоров'я, психологів, соціальних працівників, поліцейських та самих людей з інвалідністю). Також ця група вчених вважає, що варто використовувати підхід, заснований на експериментальному навчанні та поєднує у собі отримання інформації, групові дискусії та виконання практичних вправ [3, с. 13].

Цікавим є також досвід поліції провінції Альберта (Канада). Офіс генерального повіреного Альберти розробив оригінальний онлайн-курс «Робота поліції та особи з психічними вадами», за участі психолога, представників провінціальних корекційних закладів, а також поліцейських для всіх муніципальних поліцейських служб та корекційних закладів. Цей курс підходить і для поліцейських початкового рівня, і для підвищення кваліфікації поліцейських з певним досвідом. Курс описується як не окремий сегмент, а невід'ємна частина постійного навчання. Більш широка структура навчальної програми, частиною якої є цей курс, заснована на методах навчання дорослих та розділенні базових навичок та знань (юридичних, тактичних, оперативних) [4].

За результатами ґрунтовного дослідження стану дотримання прав і свобод людей з обмеженими можливостями / з інвалідністю в Україні, стану готовності поліцейських (на прикладі Донецької та Луганської областей), проведеного протягом 2020 року, автором було аргументовано доцільність проведення навчань для працівників правоохоронних органів, зокрема, поліцейських.

За підтримки Програма ООН із відновлення та розбудови миру у жовтні - листопаді 2021 (Донецька та Луганська області) та у лютому 2022 року (Запорізька область) були організовані та проведені дводенні тренінги для поліцейських превентивного сектору. Метою тренінгів було підвищення рівня знань поліцейських щодо наявних прав, свобод та законних інтересів людей з інвалідністю, нозологічні форми інвалідності та їх описові характеристики щодо обмежених можливостей заради їх ефективного захисту під час виконання поліцейських функцій. Завданнями тренінгу було визначено:

- ознайомлення учасників тренінгу з правами, свободами та інтересами людей з інвалідністю;
- ознайомлення з досвідом поліції інших країн щодо наявних підходів у роботі з людьми з інвалідністю та протидії насильству щодо цих осіб;
- надати інформацію щодо існуючих нозологічних форм інвалідності та описові характеристики щодо обмежених можливостей таких людей;
- основи етичного спілкування поліції з людьми з інвалідністю;
- напрацювання практичних навичок щодо врахування фактору обмежених можливостей цих людей під час виконання поліцейських функцій.

Анкетування учасників тренінгів дало змогу визначити рівень знань та комунікативних навичок поліцейських до та після проходження навчання. Визначено оцінку своєї обізнаності та навичок ефективної взаємодії з особами, які мають різні форми інвалідності, а також рівень особистого сприйняття кожного з учасників тренінгу (рівень толерантності), до людей з різними нозологіями до та після навчання (табл. 1). Крім того, опитування дозволило визначити динаміку (зміни / відсутність змін) особистого сприйняття людей, які мають різні нозологічні форми інвалідності (табл. 2).

Таблиця 1

Опитування поліцейських Донецької та Луганської областей (100 осіб), %

Питання	Ніж	Я підтвердив свою думку, що увагу потрібно приділяти більш серйозним питанням	Так, я подивився на таких людей з іншого боку	Ставлення не змінилося, але отримав нову інформацію	Так, кардинально змінилося у бік сприйняття	Так, кардинально змінилося у бік несприйняття
Як вплинув тренінг на ваше ставлення до людей з інвалідністю?	2	23	20	35	19	1

Таблиця 2

Опитування поліцейських Донецької та Луганської областей (100 осіб), %

Питання	До людей з вадами опорно-рухового апарату (так/ні)	До людей з психічними захворюваннями (так/ні)	До людей з вадами інтелектуального розвитку (так/ні)	До людей з сенсорними вадами (так/ні)	До людей які мають проблеми у навчанні та спілкуванні (так/ні)	До людей з комплексними вадами (так/ні)
Чи змінив тренінг ваше ставлення до людей з інвалідністю?	75 / 25	77 / 23	75 / 25	73 / 27	77 / 23	79 / 21

Отже, реалізація положень ст. 8 Конвенції через підвищення рівня обізнаності поліцейських з питань ефективної комунікації, взаємодії з людьми з обмеженими можливостями, застосування індивідуального підходу, враховуючи особливості кожної людини, є необхідною умовою для ефективної роботи правоохоронних органів з різними категоріями населення держави. До того ж, отримання необхідних знань та напрацювання практичних навичок та застосування їх правоохоронцями на практиці сприятимуть зменшенню рівня стигми, маргіналізації та, як наслідок, дискримінації осіб з вадами здоров'я. Вважаємо, що навчання, проведення тематичних тренінгів є запорукою не лише підвищення рівня професійної компетентності поліцейського, а й збільшення рівня довіри до поліції в Україні з боку населення.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю Disability and health. 24 November 2021. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>. (дата звернення: 15.02.2022)

2. Viljoen, E., Bornman, J., Wiles, L., & Tönsing, K. M. (2016). Police officer disability sensitivity training: a systematic review. *Police Journal: Theory, Practice and Principles*, Early onli, 1–8. <http://doi.org/10.1177/0032258X16674021>.

3. Police Interactions with Persons with a Mental Illness: Police Learning in the Environment of Contemporary Policing. Prepared for the Mental Health and the Law Advisory Committee Mental Health Commission of Canada By Terry G. Coleman, PhD(C) Dr. Dorothy Cotton. May 2010. URL: https://www.mentalhealthcommission.ca/sites/default/files/Law_Police_Interactions_Mental_Illness_Report_ENG_0_1.pdf (дата звернення: 15.02.2022)

Одержано 16.02.2022